

History of the Ralse people.

Morena oa pele fatseng la Barotse.

1

0-1b

Tsimolohong koana haeso Barotseland morena oa boholo-holo oa pele e ne e le mosali. Lebitso la hae e ne e le Mbuyamwambwa. A nyaloa ke monna, 'me a aha motse o moholo. Lebitso la motse oo ke Makono. Morena eo oa sesali ha thoe ka nako e ngoe o na a tsoala bana ba nang le linaka mo hlohong, eseng tse tsoanang le linaka tsa khomo, empa e le linaka tse pedi tsa nana feela. Joale linaka tseo li ne li khaoloe ho beoe lihlahare moo li neng li eme teng. Ha isa-isa, bana ba hae ba neng a ba tsoetse pele ba shoa bohle.

Eofelong Mwanasilundwi le Mbuyamwambwa ba tsoala mafahla (Twin babies) e le bashemane ba babeli, mabitso a bona e ne e le Mboo ea hlahileng pele ea hlahileng moraho e ne e le Mwanambinyi. Dashemanyana bao ba hola, hantle, ha thoe le bona ba ne ba na le linaka tsa khaoloe. Ha ba se ba holile e le bannanyana Mbuyamwambwa le monna oa hae Mwanasilundwi, ba a shoa.

2

Joale Mboo le moen'ae Mwanambinyi ba qala ho tsoenyana thata, ka baka la setulo sa ntat'a bona hore na ke mang eo e tla bang eena morena. Batho bohle ba nebarata hore Mboo eo e leng eena ea hlahileng pele, e be eena mong a setulo sa morena, empa Mwanambinyi ona a sa rate hore Mboo a ka ba morena le batho ba banyana tao ba neng barata eena Mwanambinyi ba ne ba eme nae.

Ka tsatsi le leng ba rera hore ba thuntse metsu ea bona, e monyenyanane a re eo a tlang ho nepa ka motsu oa hae 'me oa hlaba moo ho beiloeng hore metsu e hlabe teng, ke eena eo e tla bang morena. E moholo a lumela taba eo, ha thuntsa pele e moholo, 'me a fosa. Ha morao hathuntsa e monyenyanane eena a nepa pila. Mboo a hana le batho ba banyata hore monnae e be morena.

Ho tloha moo ba etsa khang ea Lipoo. Poo ea Mboo e ne e le Lumbolondo lebitso la eona, ea Mwanambinyi e ne e le Ikabanga. E monyenyanane a re ho e moholo poo ea hao ha e ka fenya ea me ea e bolaea, ke oena o tlang ho ba morena tulong sa ntat'a rona, ha eba ea me e ka fenya ea hao ke nna ke tla bang morena. Ba lumellana.

3 Poo ea Mboo e bitsoang Lumbolondo e ne eloa thata e le matla thata ho ne ho se poo mehleng eo e neng e khona ho loa le eona, tsohle kaofela e ne e li fenya ka ho loa le ka boholo. Joale Mwanambinyi ka ho tsebisisa hore poo ea hao e ke ke ea khona ho loa le ea moholoee, a ea ho batla ngaka, ngaka ha e fihla ho eena a re ho ngaka, ke tla etsa joang hore poo ea ka e tle e khone ho loa hore e fenye ea nkhone e bolae ke tle ke be morena tulong sa ntate? Ngaka ea re ho eena eketle ke tla bakanya hantle poo ea hao. Joale ngaka ea laola ha e seno ho laola ea re ho Mwanambinyi, o bolae poo ena ea hao o sihe nama tsa eona pila 'me o tlohele marapo feela a ntse a hlomahane ohle o se ke oa roba le lengoe la ona. Joale o tsee linama o li apee le sehlare seo ke tlang ho ho fa sona. 'me ha e le letlalo la eona le bue pila o tsee marapo a hlomahaneng o a bee mo letlalong la poo eo. Joale Mwanambinyi a etsa joale ka ha a bolitse ke ngaka. A apee linama ngaka ea tsela lihlang mo nameng eeo. Ha nama e bulule a laela hore e jeoe batho ba ntse ba eme ka maoto.

4 Joale ngaka ea tsaea hlare tse lingoe ea li kopanya le marapo a hlomahaneng a mo letlalong le la la poo, ngaka ea tsaea letlalo leo la lephutha pila le marapo kamo teng, joale ea tsaea "Mubisi wa Miliana", ke hore Modi oa sehlare ea itaea holim'a letlalo leo, eaba ho tsoha poo e phelang e matla haholo. Eaba ngaka e re ho Mwanambinyi lebitso la poo ena ea hao ho tloha joale e tla bitsoa "Nabianga" ke hore Ealihlare.

Ka tsatsi le lengoe tsa kopana batho bohle ba phutheha ho tlo bona poo e tlang ho fengoa ke e ngoe. Batho bohle ba ne ba tseba hore Lumbolondo e tla bolaea Ikabanga. Joale eitse ha li eo kopana li loa, Mwanambinyi a qala ho boka poo ea hae a re: "Ikabanga uli wa kulwa, wa lwangana Lumbolondo biunda tu tamba kulie-enyama" ke hore Ikabanga e loa thata, ha e loa le Lumbolondo ka bosiu re tla ja nama. Ha mong a eona a seno ho fetsa poko eo, ea hlaba Lumbolondo ka naka tse peli ea he ea e konepela fatse ea e bolaea.

5 Mboo ha a seno ho bona poo ea hae, e bolailoe ke ea monnae, a koata le batho bohle 'me a leleka monnae mo motseng ka ho bona hore monnae o sebelisa lihlang thata o tla molaea ka tsona. Mwanambinyi a tsaba a ea aha karolong e ngoe ea fatse la Barotse, joale Mboo ea eba motse oo o bitswang "Makono" moreneng oa pele fatseng la heso le joale o sa ntse o leteng. Ke moo morena e mong le e mong fatseng la Barotse a isoang teng ho eo mo rapella pele a e-so ho beoe morena, ke motse o hlomphehang thata ho feta metse eohle ea borena.

6

(Traditions)

(Nyambe ni kamunu) Molimo le motho.

Tsimolohong koana haeso batho ba boholo-holo ba re, Molimo o no o ahile lefatseng. Barotse ba ne ba re (Nyambe) ke hore Molimo. Ha thoe motse oa Nyambe lebitso la ona e ne e le "Litoama" Barotse ba ne ba re (Litooma Mundi wa Nyambe) ke hore "Litoama the village of Gid", in old Barotse language. Nyambe o na a phela lefatseng le kanunu ke hore motho. Joale Kanunu o na a ahile mabapi le Molimo. Molimo o na o na le motse oa ona le eena motho o na a na le motse oa hae.

Nyambe o na a tle motseng oa Kamunu ho tla mo etela, le eena Kamunu o na a tle a ee motseng oa Nyambe ho ea mo etela.

Ka tsatsi le lengoe Kamunu a ea ho etela Nyambe motseng oa hae a fumana Nyambe a betla (Mokeke oa kota) which means a wooden dish. Kamunu e eena ha a boela motseng oa hae, a fihla a betla mohopo oa lehong o joalo. Joale ka nako e ngoe nyambe ha a fihla motseng oa Kamunu, a fumana hore mohopo o betliliceng ke Kamunu, o ntse o tsoana le oa hae. Ka tsatsi le lengoe hape Kamunu a ea motseng oa Nyambe le Kamunu.

7 A fihlela Nyambe a etse setilo le eena Kamunu ha a fihla motser oa hae a betle setilo se joalo. Ha etsahala joalo sengoe le sengoe seo Nyambe a se etsang Kamunu le eena ona a se etsa. Joale nako e ngoe Nyambe a bona hore motho o bohlale o rata ho etsa sengoe le sengoe seo molimo a se etsang. Ka tsatsi le lengoe khomo ea Kamunu ea sua, Kamunu a tloha a ea ho Nyambe ho ea mo tsebisa ha khomo ea Kamunu e sule. Kamunu ha a ~~re~~ fihla ho Nyambe a re morena, khomo ea ka e sule. Nyambe a re ho eena, ho lokile le nna ~~lith~~ lintho tsa ka li sinyeha joalo. Eaba Kamunu ha a talima a bona khomo ea hae e suleng motseng oa Nyambe e ntse e phela, a nakala thata. Kamunu a boela hae. Ha etsahala joalo sengoe le sengoe seo Kamunu a se ruileng ha se shoa, ha a tloha ho ea tsebisa Nyambe o na a se fihlela se leteng koa motseng oa Nyambe se phela. Joale eena Nyambe o na a re ho Kamunu, ho lokile le lilo tsa ka li sinyeha le ho fela joalo.

8 Ka tsatsi le lengoe Kamunu a botsa Nyambe a re, ke ka baka la'ng ha lilo tsa me li e-shoa koa ho 'na, 'me ha ke tla motseng oa hao ho tla ho tsebisa ke fihlela li le teng li ntse li phela? Nyambe a se ke a fetole Kamunu sepe. Ho tloha tsatsing leo, Nyambe a nahana eo potso ea Kamunu. Nyambe a re ka pelong ea hae, ke tsoanetse ka tloha lefatseng ka ea leholimong ke tlohele

Kamunu mona lefatseng hore ke khachane le Kamunu ka hore eena o rata hore a tsoane le nna ka bohale. Joale Nyambe a roma X Kangomba Tona-kholo ea hae ho ea bitsa (Nalungwana) means a small bird called Linet. Ha Nalungwana a fihla ho Nyambe, Nyambe a re ho eena, Nalungwana laola keruta ho tloha lefatseng ke ea leholimong, joale ke tsoantse ka tsamaea ka eng? Eaba nonyana e bitsoang Nalungwana ea laola, ea re ho Nyambe, morena tsela ea hao e tsoeroe ke "Linyi" means spider. Nyambe a re segoko se tla etsa joang tsela ea ka? Nalungwana a re, segoko se tla etsa Boubi bo botelle bo tsoang 'meleng oa sona, bo tla tloha lefatseng ho ea fihla leholimong, 'me oena morena Nyambe o tla tsamaea fa holim'a boubi boo ho ea fihla leholimong. Kannete morena Nyambe a lumela se se boleloang ke ~~hi~~ Nalungwana?

9

Molaoli oa litaola joule ha romeloa ho ea bitsa Sehoko. Sehoko ha se fihla morena Nyambe a re ho sona etsa tsela ea ka ke ea leholimong, ha ke sa rata ho aha lefatseng le Kamunu. Eaba Sehoko sa etsa boubi ba sona bo botelele ho tloha lefatseng ho ea tsena leholimong. Joale Nyambe a palama holimo ha boubi boo a tsamaea a ea leholimong. Ho tloha mohleng oo holimo oa khachana le motho ho lula nae, ho fihlela kajeno.

END. S. 45